

A Paraspport megítélése az ép sportolók körében

BEVEZETÉS

Magyarország – mérete ellenére – számos sportágban kifejezetten sikeresnek mondható. Egyre szélesebb azon sportágak köre, melyek gyakorlására lehetőség van. A sportolás minden embernek jogos igénye, ez alól a sokszor hátrányos helyzetűként definiált csoportba tartozó személyek (pl. fogyatékossgal élők) sem képeznek kivételt. A paraspport, valamint ezzel együtt a valamilyen fogyatékossgal élő emberek helyzetének kérdésköre a rendszerváltást követően egyre nagyobb hangsúlyt kap mind az Európai Unió, mind pedig a hazai szakpolitikában. A sport 2010 óta kiemelt szakpolitikai ágazatként prioritást élvez, ennek hozadéka az, hogy a paraspport a korábbiakhoz képest nagyobb figyelmet és elismertséget kap. A rendszerváltás után indult el az a folyamat, melynek eredményeként ma már a paralimpiai játékokat is lehet élőben követni a hazai médiában; emellett egyre többször jutnak el a fogyatékossgal élők sportjával kapcsolatos mindennapi hírek a sportot szerető közönséghez. Szintén a fejlődést mutatja az a tény is, hogy 2016-ban az olimpiai és paralimpiai játékokat megelőző, nagy hagyományokra tekintő eskütétel közösen, egy helyszínen zajlott az ép sportolókkal. Magyarországon a versenysport évről évre nagyobb támogatásban részesül az aktuális költségvetésből annak érdekében, hogy a magyar sportolók a nemzetközi mezőnyben eredményesen szerepeljenek, ezzel is öregbítsék hazánk hírnevét. Ez a magasabb dotáció a paraspporttal kapcsolatos kiadások fedezésére is rendelkezésre áll, ami a sportolók felkészülési körülményeinek javulásában, illetve nagyobb elismertségében mutatkozik meg. Ahogy a fogyatékossgal élő sportolók eredményei jobban előtérbe kerültek, megfigyelhető tendencia, hogy egyre több ember számára példaképként jelennek meg ezek a sportolók, és esetleg a nehéz helyzetben lévő embereket is motiválni képesek. Nem elhanyagolható az sem, hogy napjainkban számos versenyen az ép és a fogyatékos sportolók együtt versenyeznek, ez a fogyatékossgal élő személyek integrációjához nagy mértékben hozzájárul. A különböző vállalati és iskolai rendezvényeken megvalósuló szemléletformáló programok is egyre többször teret adnak a fogyatékossgal élő sportolók eredményeinek, élethelyzetének bemutatására. Ennek köszönhetően a résztvevők felismerik, és megtapasztalják, hogy a manapság is gyakran megfigyelhető vélekedéssel szemben a fogyatékos emberek is értékesek, és akaraterejükkel szinte bármit el tudnak

[1] SZE mesterképzés, Rekreáció. Témavezető: Pápai Zsófia, egyetemi tanársegéd, Egészség- és Sporttudományi Kar, Sporttudományi Tanszék.

érni. A sport egy fogyatékossgal élő személy számára élmény-, és örömszerzési lehetőséget is jelent, illetve egy jó paralimpiai szereplés stabil anyagi háttérrel biztosíthat, mivel az épp sportolókhoz hasonlóan a 35 év feletti paralimpiai érmesek is életjáradékban részesülnek. A magyar versenyzők nemzetközi szinten is remek eredményeket érnek el. Hazánk évtizedek óta helyszíne különböző nemzetközi parasport eseményeknek, ezáltal a szurkolók testközelből láthatják a fogyatékossgal élő sportolók küzdeni tudását.

A KUTATÁS CÉLJA, TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA, SZEMÉLYES MOTIVÁCIÓ

Jómagam is látássérültként élek, születésem óta vak vagyok. Már fiatal koromban felkeltette érdeklődésemet a sport, így elkezdtem a judo sportágat művelni. Később kipróbáltam számos más sportágat is, és jelenleg is az életem szerves része a sport. Nagy álmom részt venni a 2024-es paralimpiai játékokon! Rendszeresen edzem és veszek részt különböző versenyeken, integrált és szegregált környezetben egyaránt. Többféle visszajelzést szoktam észlelni az ép sportolók és a szakemberek részéről; míg egyesek teljesen természetesnek tekintik, hogy fogyatékossgal élőként én is részt veszek egy versenyen, addig mások meglepődéssel fogadják a versenyzésemet. Dolgozatom első részében áttekintem a fogyatékossgal élő személyek megítélésének történeti alakulását, majd részletezem a parasportban ma is használt sérültség szerinti kategóriákat. Ezt követően a parasport hazai és nemzetközi szervezetrendszerét mutatom be. Kérdőívem felmérésem során szeretném megvizsgálni, a parasportolók megítélése miként alakul napjainkban. Választ szeretnék kapni, vajon az ép sportolók tudnak-e példaképként tekinteni a parasportolókra? Mennyire ismerik el az ép sportolók a parasportolók eredményeit? Milyen érzések fogalmazódnak meg, ha egy versenyen vagy edzésen fogyatékossgal élő sportolóval találkoznak? A kutatás lezárását követően átfogó képet szeretnék kapni a parasportolók megítéléséről hazánkban az ép sportolók körében. Szeretném, hogy az eredményeket megismerjék a fogyatékossgal élő sportolókkal foglalkozó sportszervezetek, és a megfogalmazott javaslatokat hasznosítani tudják munkájuk során. A következőkben a fellelhető szakirodalmi forrásokat elemzem, valamint a dolgozatban található fogalmakat fogom áttekinteni.

1. A PARASPORT KLASSZIFIKÁCIÓS RENDSZERE

A parasportban a sportteljesítmény mérhetősége, összehasonlíthatósága és a versenyzés során az esélyegyenlőség biztosításának alapjául egy speciális vizsgálat szolgál. A klasszifikáció a Nemzetközi Paralimpiai Bizottság által szabályozott standardokra épülő eljárás. (International Paralympic Committee, é. n.) A kategóriák megállapításánál figyelembe kell venni a sérültség típusát, a súlyosság mértékét, az adott sportág mozgás anyag szerinti sajátosságát, a sportág mozgásfunkcióit (erő, dinamika, koordináció stb.), valamint a sportág eszközigényét.

A különböző kategória szerinti besorolásokat erre specializálódott szakemberek végzik hazánkban és nemzetközi szinten is. Klasszifikátori képzettséget szerezhettek például ortopéd szakorvos, szemész szakorvos, pszichológus/gyógypedagógus sérülés specifikumtól függően, valamint mozgásterapeuták (gyógytornász, somatopedagógus). A vizsgálatoknak szigorú szakmai és etikai szabályai szakemberekre és sportolókra egyaránt vonatkoznak. Minden sportág kategorizálási rendszere más módon épül fel. A sérültség mértékét számmal és betűvel (általában az adott sportág nemzetközi rövidítése) jelölik. A nemzetközi klasszifikációt az MPB kérvényezheti a nemzetközi sportági- vagy sérülés specifikus parasport szervezetknél, mint például az IPC, IBSA, IWAS. Minden szervezet más klasszifikációs rendszert dolgozott ki. Mivel a klasszifikáció folyamatosan fejlődő terület, igyekeznek minél átláthatóbbá tenni a sérültségi csoportokat és egyenlő feltételeket teremteni. Az első nemzetközi verseny előtt (Európa-bajnokság, világbajnokság, világbajnokság-verseny) minden sportolónak klasszifikációs vizsgálaton szükséges részt vennie, amely során megkapja a számára megfelelő besorolást, majd a verseny során megfigyelik a klasszifikáló szakemberek és véglegesítik azt. A nemzetközi klasszifikáció előfeltétele a választott sportág szakág vezetőjének javaslata és egy éven belüli hazai kategória vizsgálaton szerzett kategória megléte. A paralimpián csak végleges nemzetközi kategóriával rendelkező mozgássérült, látássérült és enyhe értelmi sérült sportolók vehetnek részt. Az értelmi fogyatékosokkal élő sportolók a Magyar Speciális Olimpia Szövetség által koordinált keretek között vesznek részt edzéseken és versenyeken. Esetükben is sérülésspecifikus szabályok mentén történik az edzés és a versenyeztetés. Az értelmi fogyatékos személyek által gyakorolható sportágakat figyelembe véve nincs sérültség szerinti külön kategorizálás meghatározva, a különböző sportágak szabályrendszerét dolgozták át a szakemberek az érintettek fogyatékoságából adódó sajátosságok szerint. (Special Olympics Hungary, é. n.) A Magyar Hallássérültek Sportszövetsége égisze alatt van lehetőségük a valamilyen fokú hallássérüléssel élő személyeknek sportolni. Számos sportágban mérhetik össze erejüket sporttársaikkal négyszer évente siketlimpiát is rendeznek, ahol a magyar versenyzők rendre eredményesen szerepelnek. (Magyar Hallássérültek Sportszövetsége, é. n.) A szervátültetett, transzplantált sportolók egy szintén saját versenyrendszerben vesznek részt, évről évre jó eredménnyel. Itt fontos megjegyezni, hogy a szervátültetésen átesett személy csak orvosi tanácsra kezdhet el sportolni. A sportág kiválasztásánál fokozottan figyelni kell a megváltozott helyzet sajátosságából adódó hatékony mozgásforma megválasztására. (Magyar Szervátültetettek Szövetsége, é. n.)

2. MAGYAR PARALIMPIAI BAJNOKOK, ÉRDEKESÉGEK

A következőkben szeretném áttekinteni a magyar paralimpiai bajnokok névsorát, és több rövid, de fontos mozzanattal bemutatni a paralimpiai mozgalom fejlődését. Jelen dolgozat keretei nem adnak lehetőséget arra, hogy minden megszerzett paralimpiai érem történetét egytől egyig bemutassam, de az

alábbi eredmények így is magukért beszélnek. Az 1976-os torontói játékokon Tauber Zoltán asztaliteniszező aranyérmet szerzett. Ezt az eredményt különböző sajnálatos politikai okokból nem ismerték el, 2016-ban ünnepélyes keretek között adták át a sportolónak újra a díjat. Az 1984-es New York, Stoke Mandeville-i játékokon Jeszenszky Attila és Dukai Géza úszók három-három egyéni elsőséget, Hoffmann Judit, Dr. Tóth András és Stettner Ferenc úszók, valamint Szabó Tibor és Oláh József atléták, illetve a 4x50 m-es úszó versenyváltó (Tor György, Stettner Ferenc, Pálinkás László, Jeszenszky Attila) állhatott a dobogó legfelső fokára. A paralimpiai játékok történetében először a paralimpiai fáklyát az olimpiai lángról, a XXIII. Los Angeles-i Olimpia lángjáról gyújtották meg, így a két esemény szimbolikusan is egybe forrott. Az 1992-es Barcelonai játékokon Becsey János úszó kettő, míg Szekeres Pál vívó és Vereczkei Zsolt egy-egy aranyérmet harcoltak ki. A versenyek történetében először, és azóta eddig minden alkalommal az olimpiai szervezőbizottság bonyolította le a paralimpiát is. Az 1996-os atlantai játékokon a magyar csapat 5 aranyérmet szerzett: Szekeres Pál 2 (törvívás, kardvívás), Vereczkey Zsolt (50 m hátúszás), Sasváriné Paulik Ilona (asztalitenisz) és a 4x50 m-es női vegyes váltó (Zámbó Diana, Ráczok Gitta, Járomi Mónika, Engelhardt Katalin). Ez volt az első alkalom a paralimpiai játékok történetében, amikor az értelmi fogyatékos sportolók is versenyzési lehetőséget kaptak. A 2000-es Sidney játékokon is nagyszámú versenyző képviselte hazánkat. A magyar csapat aranyérmesei: Pásztory Dóra 200 m vegyesúszás, Vereczkei Zsolt 50 m hátúszás, Santa Krisztián 100 m hátúszás, a 4x50 m férfi vegyes váltó (Majer Gábor, Rácz János, Szedő Tibor, Santa Krisztián) voltak. A magyar parasportolók először tudhatták meg már a kiutazást és a versenyeket megelőzően, hogy mekkora pénzjutalommal jár az 1–3. helyezések megszerzése. A 2004-es athéni játékokon az egyetlen aranyérmet Pásztory Dóra szerezte, aki a 200 m vegyesúszást nyerte meg. A versenyt követően a paralimpikonok az olimpikonokkal azonos jutalmazásban részesültek. A 2008-as pekingi paralimpián a csapat egy aranyérmet szerzet Sors Tamás révén, aki a 100 m pillangóúszást világcsúccsal nyerte. A kínai televízióban két csatorna egész nap csak a paralimpia eseményeiről számolt be. A 2012-es Londoni Paralimpián Sors Tamás 100 m pillangóúszásban ismét nem talált legyőzőre, az első paralimpiáján résztvevő Pálos Péter szintén aranyérmet szerzett asztalitenisz sportágban. A játékokon 251 világ és 451 paralimpiai csúcs született. A 2016-os paralimpiai játékokon a csapat egyetlen aranyérmét Tóth Tamás úszó nyerte 100 méteres hátúszásban. Ebben az évben a magyar televíziózás történelme során először volt látható élőben a sportesemény, ugyanolyan műsoridővel, mint az olimpiai játékok. Véleményem szerint viszont sajnálatos, hogy a paralimpiai játékokat követően a fogyatékosokkal élő sportolók jutalmazása az ép sportolókéval nem egyenlő arányban történt. A fenti nagyszerű sikereken kívül számos ezüst-, és bronzérmet szereztek sportolóink, amire méltán lehetünk büszkék. (Magyar Paralimpiai Bizottság, é.n.)

3. KÖZÖS VERSENYEK – KÖZÖS ÉLMÉNYEK

Az utóbbi években egyre nő azon sportesemények száma, ahol az épek és a fogyatékosokkal élők együtt versenyeznek. Legtöbbször külön kategóriában mérik össze erejüket a sportolók, de arra is van példa, hogy az értékelésnél nem tesznek különbséget a résztvevők között. Az utóbbi eset főleg az amatőr indulók számára szervezett versenyeken jellemző. Az evezés sportág hazai és nemzetközi versenyein az ép és fogyatékkal élők közösen vesznek részt. A fogyatékos emberek versenyei azonos helyen és időben valósulnak meg az épek rendezvényével. A fogyatékosokkal élő sportolók természetesen külön futamban szerepelnek, viszont az eredményhirdetés közösen zajlik. Ugyanez jellemző a kajak-kenu sportág versenyeire is. Nemrég hazánk integrált Szkander-világbajnokságnak adott otthont, ez az esemény is mindenki számára nyitott volt. Több egyesület is rendszeresen szervez integrált úszóversenyeket, ahol amatőr úszók indulhatnak. A tavalyi évben második alkalommal került megrendezésre a Magyar Egyetemi és Főiskolai Országos Bajnokság (MEFOB) csörgőlabda sportágban. (Magyar Egyetemi – Főiskolai Sportszövetség, é.n.) Az eseményen minden felsőoktatásban tanuló hallgató részt vehetett. A vegyes csapatokat látók és látássérültek alkották, ami véleményem szerint minden jelenlévő számára nagy élmény volt. Azt gondolom, az esemény hozzájárul a felsőoktatásban tanuló fogyatékosokkal élők sportjának fejlődéséhez. A Budapest Sportiroda futóversenyein gyakori látvány, hogy egy rövid szalagot fogva fut látó és látássérült sportoló. Ezeken az eseményeken a Handbike (kézzel hajtható, versenyzésre alkalmas sporteszköz) kategóriában induló mozgássérült sportolók is részt vesznek, ők a mezőny elején indulnak, és őket külön értékelik a többi versenyzőtől. A Balaton átúszás mezőnyében is minden évben megtalálható látássérült vagy mozgássérült induló. A Telekom Vivicitá és a Spar Maraton fontos eseményeként szervezik meg a SUHANJ! Futamot és a FODISZ Esélyegyenlőségi Futamot. Ezen a versenyen bárki elindulhat – a fogyatékosokkal élő személyek átélhetik egy nagy futófesztivál hangulatát, az ép futni szerető közösség pedig testközlelből tapasztalhatja meg a közös mozgás örömeit. (FODISZ, é. n.) (www.futanet.hu, é.n.)

4. KUTATÁSI MÓDSZER ÉS MINTA BEMUTATÁSA

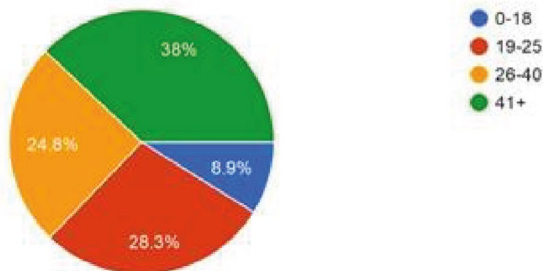
A témával kapcsolatos elméleti fogalmak áttekintését követően szeretnék áttérni a dolgozatom gyakorlati részének bemutatására, az eredmények kifejtésére, javaslatok megfogalmazására. Kutatásom során rendszeresen sportoló személyeket (N=755) kerestem meg. Egy 14 kérdésből álló kérdőívet töltöttek ki egy online felületen. A válaszadókat a Magyarországon működő sportági szövetségek segítségével kerestem meg, továbbá eljuttattam a kérdőívet minden sportoló ismerősömnek a közösségi oldal üzenetküldő szolgáltatását igénybe véve. Közzétettem a kérdőív kitöltésével kapcsolatos felhívást tematikus Facebook csoportokban, illetve levelezőlistákon is. Az általam meghatáro-

zott elemszám előzetesen 250 fő volt, ezt nagy örömmre sikerült jelentősen túlszárnyalni. A témát illetően rendelkezésre álló kevés szakirodalom miatt, valamint mivel nem készült még átfogó kutatás, melyben a parasportolók hazai megítélése került volna mélyebb feltárássra, előzetesen nem állítottam fel hipotéziseket, helyette kérdésfeltevéseket fogalmaztam, melyek a következők:

1. Nyomon követte a 2016-os paralimpiai játékokat?
2. Ön részt venne közös edzésen fogyatékossgal élő sportolóval?
3. Ha lehetősége lenne, részt venne közösen fogyatékossgal élő sportolóval sportversenyen?
4. Van példaképe a parasport világából?
5. Ha van, írja le egy meghatározó élményét a parasport kapcsán!
6. Eredmények bemutatása a kérdések mentén.

Kutatási eredményeim részletezését a demográfiai adatok szemléltetésével kezdem. A válaszadók 68,7%-a nő, és 31,3%-a férfi. Az életkori megoszlás alapján az látható, hogy a legtöbb aktív sportoló a 41 év feletti korosztályból került ki. Ezt az alábbi ábra is szemlélteti.

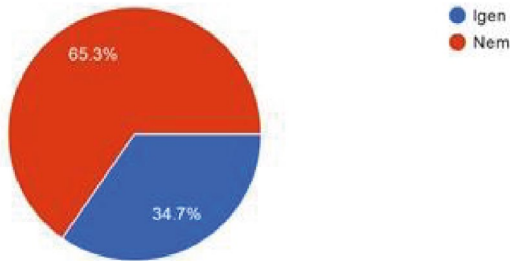
1. ábra: Életkori megoszlás

A beérkezett válaszok alapján elmondható, hogy a 3 legnépszerűbb sportág a futás, kerékpározás és az evezés. Ez egybevág a parasportolók által leggyakrabban űzött sportágakkal is. Ezen mozgásformák közös gyakorlása a legkönnyebben megvalósítható az ép és fogyatékos sportolók számára; valószínűleg a kevés eszközigény és a megfelelő technika rövid idő alatt történő elsajátíthatóságának köszönhetően. A népszerűséget növelhetik a rendszeresen szervezett integrált események. Ezekon túl számos egyéb sportág is megjelent a válaszok között, pl. az úszás, a triatlon és a kézilabda is. A közösségi oldalak térnyerésének és a médiapiac átalakulásának köszönhetően a sporteredményekről a korábbiaknál is könnyebben tájékozódhatnak az érdeklődők. Ennek eredménye az is, hogy a parasport történései az elmúlt években előtérbe kerültek. Ennek ellenére, kutatásom során kiderült, hogy az ép sportolók mindössze 37,5%-a követi nyomon a fogyatékossgal élő sportolók eredményeit. Az előző kér-

déshez kapcsolódva felmértem, hányan követték nyomon a 2016-ban a közmédia által először közvetített paralimpia eseményeit. Kiderült, hogy a kutatásban résztvevőknek csupán 34,7%-a érdeklődött az esemény iránt.

2. ábra: 2016-os paralimpiai játékok nézettsége

A különböző médiafelületeken és integrált sporteseményeken való megjelenés több parasportoló számára is a korábbiaknál nagyobb ismertséget eredményez. Megfigyelhető az a tendencia, hogy egyre több ép sportoló kerül kapcsolatba fogyatékossgal élő sportolóval. Ennek kapcsán megvizsgáltam, hogy a válaszadók hány százalékának van parasportoló ismerőse. Az eredmény a vártnál alacsonyabb, mindössze 45,9%. A sportegyesületek, illetve a sportesemények szervezői egyre nyitottabbak a fogyatékossgal élő sportolók irányába, emiatt az érintett személyek mind gyakrabban jelennek meg az edzéseken és a versenyeken. Felmerésemet követően arra a következtetésre jutottam, hogy a kutatásban résztvevő ép sportolók nagy része szerepelt, vagy szerepelne fogyatékos személylyel edzés, vagy verseny adta keretek közt. (Igen/Nem) Edzett már együtt fogyatékossgal élő sportolóval? Ön részt venne közös edzésen fogyatékossgal élő sportolóval? Vett részt valaha fogyatékossgal élő sportolóval közös versenyen? Amennyiben lehetősége lenne, részt venne közösen fogyatékossgal élő sportolóval sportversenyen? Minden sportoló számára fontos a motiváció fenntartása, és az, hogy a nehéz helyzetekben legyen valami, ami erőt ad a folytatáshoz. Van, aki számára ez egy kellemes élmény, egy jó zene, vagy egy fontos cél, de a példaképek szerepe sem hanyagolható el. Az egyik legfontosabb kutatási kérdésem az volt, vajon lehetnek-e példaképem a parasportolók az ép sportolók számára? A válaszadók 29%-át nap, mint nap egy ismert, vagy kevésbé ismert fogyatékos sportoló is motiválja. A legtöbben paralimpiai érmes sportolót említettek, pl. Illés Fanni paraúszót, Szekeres Pál kerekesszékes vívót és Boronkay Péter paratriatlonistát. A sporteseményeken szerzett közös élmények összekötik az ép és parasportolókat, pl. közös célba érés futóversenyen, a parasportolók küzdeni tudásáról szerzett tapasztalatok, egy mozgásforma közös elsajátítása. Azt gondolom, ezek az élmények elősegítették a fogyatékossgal élő emberek integrációjának pozitív irányba történő elmozdulását.

5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Összegezve tehát elmondható, hogy hazánkban a parasportolók elismertsége évről évre növekszik. Ez köszönhető annak, hogy a parasport történései egyre gyakrabban megjelennek a különböző médiafelületeken. A számos helyszínen megvalósuló integrált edzés és versenyzés, az együtt mozgás élménye elősegíti a fogyatékossgal élő sportolók társadalomba való beilleszkedését. Pozitívum, hogy a parasportolók példaképként jelennek meg az ép sportolók számára. Figyelembe véve azt, hogy a rendszerváltás előtt a különböző fogyatékossgal élő személyeket elrejtették a társadalom elől, a jelenlegi nyitottabb, elfogadóbb környezet jelentős fejlődés eredményének tekinthető. Fontos lenne, hogy még több olyan program jöjjön létre, ahol az ép embereknek lehetősége van megismerni a parasportolók eredményeit és küzdelmeit.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- International Paralympic Committee, é. n. <https://www.paralympic.org/classification>, letöltés ideje: 2020. november 5.
- Magyar Egyetemi – Főiskolai Sportszövetség. https://mozduljra.hu/sportese-menycsorgolabda_mefob_2019/?datum=11132, letöltés ideje: 2020. november 5.
- Magyar Hallássérültek Sportszövetsége, é. n. <https://hdsf.hu/>, letöltés ideje: 2020. november 3.
- Magyar Paralimpiai Bizottság. <https://hparalimpia.hu/esemenyek/2018/02/magyar-2>, letöltés ideje: 2020. november 5.
- Magyar Szervátültetettek Szövetsége, é. n. <https://www.trapilap.hu/>, letöltés ideje: 2020. november 3.
- Nemzetközi történet, é. n., Special Olympics Hungary. <https://specialolympics.hu/portal/tortenetunk/>, letöltés ideje: 2020. november 3.
- Suhanj! Futam a 35. Telekom Vivicittá Városvédő Futás és Félmaratonon, 2020. www.futanet.hu, http://www.futanet.hu/cikk/bhirek_suhanj_futam_a_telekom_vivicita_varosvedo_futa_s_es_felmaratonon, letöltés ideje: 2020. november 5.
- LACZKÓ T. – RÉTSÁGI E. (szerk.): *A sport társadalmi aspektusai*, 2015, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar.